

Direktør Peter Soelberg.

Bag Fængselsmurene øves der blandt ulykkelige Mennesker en Gjerning, som er skjult for den store Mængde; den er derfor ogsaa miskjendt og undervurderet af mange, forstaaet og skattet af desto færre. Selv blandt dem, som i Straffens Fuldbyardelse gjerne vil have indlagt et Moment af Forbedring, er der endnu adskillige, som ikke er kommen længere end til at hævde det gamle Princip: »Wer nicht geschunden wird, wird nicht erzogen«, og som derfor i Fængselsmanden nærmest ser en »Stokmester«. Imidlertid anser nu de fleste udenforstaaende Fangebehandlingen for en ganske ligefrem og let Sag; den kan laves ved blot at tillempe det frie Livs Forhold paa Fangelivet. At skabe penitentiære Theorier er ganske vist ingen særdeles vanskelig Sag. Men nogen personlig Erfaring vil snart godtgjøre, at Fængselsgjerningen kræver »mere Indhold, mindre Kunst«, at den stiller Opgaver, hvis Vigtighed vi først lærer at begribe, naar vi tillægger den ulykkelige Fange det rette Menneskeværd, og hvis Vanskelighed voxer, jo alvorligere vi søger at bringe Fangen til at vurdere sig selv som Menneske og som Lem af et menneskeligt Samfund. Er der nogen Livsstilling, som kræver »the right man in the right place«, saa er det uden Tvivl Fængselsmandens. Og fornemmelig gjælder dette Direktøren, den ledende Kraft, som gennem sine daglige Dispositioner skal give Fængsels-

lovene og Reglementerne Liv og Virkning paa forskjellige Omraader. For ham gjælder det fremfor nogen at have baade Hoved og Hjerte.

Den daglige Fængselsgjerning er og bør være ubemærket af den store Mængde; men den bør dog undertiden drages frem i Lyset — fordi den bør være bekjendt og forstaaet —, særlig naar dette kan ske ved Billeder af mere fremtrædende Personligheder, der gjennem et langt og trofast Arbeide har fyldestgjort de Fordringer, som man stiller til en dygtig Fængselsmand, og til hvis Navn Fængselsvæsenets Udvikling er knyttet. Til at fremdrage et saadant Billede foreligger der nu en bestemt Opfordring, idet en af de norske Strafanstaldtledere, nemlig Direktør for Akershus Strafanstalt, Peter Soelberg, nylig kunde feire sit 25 Aars-Jubilæum som Direktør, hvorhos det i Høst er 40 Aar, siden han begyndte sin Løbebane i Statens Tjeneste.

Direktør Peter Herman Emil Soelberg er født i Kristiania den 24. September 1837. Fra 8 Aars-Alderen til 1854 frekventerede han Nissens Latin- og Realskole, hvis Realafdeling han gennemgik. Det var hans Forældres Ønske, at han skulde blive Officer; men hertil havde han ingen Lyst, hvorfor han efter endt Skoledannelse begyndte at uddanne sig til Ingeniør, dog uden synderlig at drages til dette Fag, for hvilket der desuden dengang manglede Uddannelsesanstalter her i Landet. I Høsten 1859 søgte han — som han har udtalt, uden egentlig selv at vide hvorfor — en Vogterpost ved Gaustad Sindssygeasyl, hvor han 2 Aar efter blev Overvogter. Den praktiske Uddannelse, han herigjennem fik, er senere under hans lange Fængselsgjerning kommet ham tilgode. I Høsten 1863 kom han over i Fængselsvæsenet, idet han ansattes som Overvagtimester ved Bods-fængslet, hvor vor Fængselsetats høiagtede Nestor, R. Petersen, var Direktør. Den dygtige og varm-hjertede Direktør med det skarpe Syn for Evner og Anlæg øvede utvivlsomt en betydelig Indflydelse paa den unge Overvagtimester, der ogsaa altid siden har betragtet sin

Tjeneste under Direktør Petersen som grundlæggende for sin Udvikling og senere Virksomhed. — Den 16. September 1866 fratraadte han sin Stilling som Overvagtmaster ved Bods-fængslet og ansattes som Vagtmaster (Bestyrer) ved Gjøviks Distriktsfængsel, der i 1872 blev kombineret med en Arbeidsanstalt i Kristians Amt med Kjøbstæderne Lillehammer og Gjøvik. Under sin Virksomhed som Bestyrer af disse kombinerede Anstalter var han Medlem af Gjøviks Kommunebestyrelse og i flere Aar Formandskabets Ordfører sammesteds, derhos Medlem af en Komite til Oprettelse af den Kauffeldtske Arbeidsstiftelse, der ved Hjælp af et af afdøde Verkseier Kauffeldt oprettet Legat grundlagdes ved kgl. Res. af 3. Juli 1869. I den nævnte Stilling forblev han, indtil han den 12. September 1874 beskikkedes til Forstander for Kristiansands Tugthus. Dermed var Soelberg bleven Direktør for en af vore Strafanstalter*).

Hans Virksomhed i denne nye Stilling blev imidlertid af kort Varighed. Udviklingen fremkaldte paa den Tid forskellige Reformer paa Strafanstaltvæsenets Omraade. Ved kgl. Res. af 31. Januar 1875 oprettedes under Justitsdepartementet et eget Expeditionschefsembede for Strafanstalt- og Fængselsvæsenet. Til denne Stilling udnævntes daværende Bureauchef, senere Borgermester i Kristiansand, C. C. Smith, og med den Udvikling, Forholdene havde undergaaet, siden Bods-fængsels- og Fængselslovene samt Straffelovens Revision af 1874 havde begyndt at virke, blev det den energiske og for sin Gjerning varmt interesserede Expeditionschefs Opgave at søge Strafanstaltvæsenet — saavel af Hensyn til Budgettet som til Fangebehandlingen — i væsentlig Grad forenklet. Det første Skridt i denne Retning var Nedlæggelsen af Kristiansands Tugthus ifølge kgl. Res. af 20. April 1876, hvoraf Følgen var, at samtlige Funktionærer ved Tugthuset blev opsagte og fratraadte 12.

*) Ved kgl. Res. af 28. Oktober 1888 blev det bestemt, at Bestyrerne af Rigets Fællesanstalter skulde benævnes Direktører.

August s. A., efterat Fangerne var overførte dels til Bods-fængslet dels til Kristiania Tugthus. Den ledige Forstander blev tilbudt og modtog Stillingen som Underinspektør ved Kristiania Tugthus, hvilken han tiltraadte allerede den 15. August.

Der er imidlertid Grund til at antage, at Fængselsstyrelsen allerede da ansaa denne hans Stilling for midlertidig. Det var kun et Tidsspørgsmaal, naar Overinspektørposten ved Trondhjems Tugthus blev ledig, hvorpå der forestod Reformer, hvorunder der trængtes praktiske Fængselsmænd. Ved Lov af 30. April 1877 angaaende Forandring i Straffelovens Kap. 2 § 6 ophævedes Forskjellen mellem Strafarbejde i Fæstningerne (Slaveri) og i Tugthusene. Derpaa fulgte Nedlæggelsen af Kvindeafdelingen i Bergen og Fangernes Overførelse til Kristiania (kgl. Res. af 29. August 1877), Udvidelse af Bods-fængslets Distrikt til hele Bergens Stift (kgl. Res. af s. D.) samt Nedlæggelse af Bergens Fæstnings Strafanstalt og Fangernes Overførelse til Bergens Tugthus (kgl. Res. af 3. Decbr. 1877). Under denne Begyndelse af Forandringer søgte og erholdt Overinspektør ved Trondhjems Tugthus, forhenv. Kaptain J. M. Busk, Afsked, der blev ham given ved kgl. Res. af 2. Aug. 1877, og under 19. Oktober s. A. blev Soelberg udnævnt til hans Eftermand, hvilken Stilling han tiltraadte den 24. Novbr. næstefter.

Dermed havde Direktør Soelberg faaet den rette Jordbund for sin Dygtighed og Virkelyst. Efter nøie at have sat sig ind i de Forhold, som herskede i Anstalten, begyndte han langsomt, men sikkert sit Reformarbejde. Det gjaldt fra Grunden af at skabe en rationel Fangebehandling og at faa alle Funktionærer med i Arbejdet. Det første, han omlagde, var Arbejdsdriften. Tidligere var Fangerne væsentlig beskæftiget med det saakaldte »Fabriksarbejde«, som Spinding af Haar, Væveri m. v. Direktør Soelberg greb Initiativet til at skabe en alsidig Haandverksdrift; hvorved ikke alene Fangernes Arbeidskraft

kunde bedre udnyttes, men fremfor alt Fangerne oplæres til en praktisk, for det frie Liv nyttig Gjerning. Med dette for Øje rekruterede han ogsaa efterhaanden de underordnede Funktionærer. Samtidig hermed havde han Opmærksomheden henvendt paa det utvivlsomt svageste Punkt ved vore Fællesanstalter, nemlig Fangernes Fordeling paa Sovelokalerne. Det gjaldt derfor ogsaa at skaffe flere Sovelokaler. Dette lykkedes først, da Trondhjems Fæstnings Anstalt nedlagdes og Fangerne overførtes til Trondhjems Tugthus, hvis Kvideafdeling førtes over til Fæstningen. Da denne Overflytning, der bestemtes ved kgl. Res. af 9. Novbr. 1878, var gennemført i Løbet af 1879, blev hver Krog i det gamle Tugthus udnyttet, dels til Arbejdslokaler dels til Sovelokaler. Der blev ogsaa af Fængselsstyrelsen givet Direktøren en udstrakt Frihed til at rumstere, som han vilde; thi det viste sig snart, at, naar han nedbrød en Væg, reiste han to i Stedet, saa Arbejdet gav praktiske Resultater. Samtidig hermed tog Direktøren Sigte paa en mere gennemført Fangebehandling, der dog først senere kunde tages fat paa med fuld Kraft og med Støtte i det nye Reglement for Fangebehandlingen af 8. Januar 1881.

Ved kgl. Res. af 29. Juni 1881 besluttedes bl. a., at Mandsafdelingen ved Kristiania Tugthus skulde nedlægges, og de dersteds hensiddende Mandfanger overføres til Akershus Strafanstalt, samt at Kvindefdelingens ved Trondhjems Tugthus skulde nedlægges og overføres til Kristiania Tugthus, hvor for Eftertiden alle til Strafarbejde dømte kvindelige Forbrydere fra hele Riget skulde indsættes. I samme Aar overførtes fra 19. Juli til 3. August 36 Fanger fra Åkershus Strafanstalt, et Udvalg af ældre fordærvede Riddister og andre Forbrydere med lange Straffetider. Disse Forhold medførte en usædvanlig Aarvaagenhed og streng Konsekvens i Fangebehandlingen. Ud paa Høsten skred Direktøren til en Slags Klassifikation af Fangerne, idet han med det ikke ubetydelige Antal Sovelokaler, som han havde bragt istand, og ved et udmerket Samarbejde med de

øvrige Funktionærer, grupperede Fangerne efter den Regel: »Lige Børn leger bedst«, saaledes at de rolige og mindre fordærvede sattes for sig, de øvede og forslagne Forbrydere sammen for sig, de larmende og urolige sammen for sig. Af Interesse kan det være at berette, at navnlig de mest fordærvede følte sig mest trykkede af denne Gruppering. Det hændte saaledes, at hver eneste Mand af »Udskudsbarakken« kom til Presten og klagede over det utaalelige Liv deroppe. En af disse sagde under en Pause smilende: »Det er mærkeligt ogsaa; det er akkurat, som de er støbte i én Form allesammen«. Fængselsstyrelsen, der i samme Aar var lagt i Hænderne paa Expeditionschef, tidligere Høiesteretsadvokat Birch-Reichenwald, gav med Justitsdepartementets Samtykke Direktøren en udstrakt Frihed til at ordne sin Anstalt efter nævnte Princip.

Et Skridt videre i samme Retning kunde man gaa det følgende Aar, da der af Hensyn til Lokalernes Uhensigtsmæssighed i Akershus besluttedes overflyttet 100 Fanger til Trondhjems Tugthus, af hvilke de fleste tilhørte Landets værste Forbrydere. Disse blev indsatte i Trondhjems Fæstning, der betegnedes som Anstaltens Afdeling B; og efterhaanden som man lærte de nye Fanger at kjende, førtes der Fanger fra den ene Afdeling til den anden, hvorved den paabegyndte Gruppering yderligere kunde fortsættes. Det var livligt i Trondhjems Strafanstalt i den Tid, indtil det nye Belæg havde lært at finde sig i de nye Forhold. Det var imidlertid nødvendigt at tage strenge Forholdsregler, saaledes endog at rydde hele Lokalet og sætte Belægget i Sikkerhedscelle. Det var ikke frit for, at man i Trondhjem var en Smule ængstelig over at have Afdeling B derude i Fæstningen. Sæt, at de en vakker Dag brød ud! Saa skete dog ikke, takket være den moralske Magt, som Direktøren og hans udmerkede Underinspektør øvede! Men der stod ogsaa Skræk af Direktøren. Engang, medens Fangerne var indelukkede, viste han et Par Damer om i

Strafanstaltens Arbejdslokaler. De fik Øje paa en Del Spanskør, som stod stablet op i en Krog. Med ængstelig Nysgjerrighed spurgte den ene af Damerne, hvortil disse brugtes. »De skjønner da vel — svarede Direktøren tørt —, at det er Stokkene, hvormed Fangerne bankes«. De stakkels Damer blev aldeles betagne af Medlidenhed, skjønt de nok troede paa den Regel: »Ver nicht geschunden wird, wird nicht erzogen«. Aa nei, saa galt var det dog ikke. Direktøren var streng og nøieseende og greb undertiden, men kun i Nødsfald, til de strengeste Forholdsregler. Men efter Stormen blev det roligt i Anstalten; og det er vel navnlig fra det Tidspunkt, Direktør Soelberg kan notere sit mildere og friere Syn paa Fangebehandlingen, idet det værste Rydningsarbejde var over og Funktionærerne med fuld Forstaaelse og Interesse arbejdede med. Samarbejdet fremmedes ikke alene ved den ugentlige officielle Funktionærforsamling, men ret ofte samlede Direktøren alle Funktionærer enten paa sit Kontor eller i sin private Bolig til at paahøre et Foredrag eller til Diskussion om et eller andet Anliggende.

Saaledes gik Aarene indtil 1885, da Bergens Strafanstalt besluttedes nedlagt og Fangerne — 65 i Tallet — overførtes til Trondhjem i September Maaned. Dette medførte dog ikke nogen væsentlig Forandring i Anstaltens Forhold. Derimod indførtes ved kgl. Resolution af 20. Januar 1886 »Reglement for Klasseinddeling og Arbejdspenge m. v. i Fælles-Strafanstalterne«. Direktør Soelberg lagde strax Haanden paa Værket og havde allerede i Februar Anstalten organiseret efter det givne Reglement. Dets fulde Virkning fik han dog ikke Anledning til at se for denne Anstalts Vedkommende. Overinspektør ved »Strafanstalten i Kristiania for Kvinder«, Kaptain Jensen, afgik ved Døden 26. September 1886, og under 21. Februar 1887 udnævntes Direktør Soelberg til Overinspektør ved Kvindeanstalten. Men denne Stilling kom Direktør Soelberg ikke til at tiltræde. Under 8. Januar næsteften havde nemlig Overinspektør i Akershus Strafanstalt, Ritmester Schjold-

ager, paa Grund af Sygdom efter Ansøgning erholdt Afsked fra sit Embede. Efter Justitsdepartementets Anmodning overtog Direktør Soelberg indtil videre Bestyrelsen af sidstnævnte Anstalt, hvor det gjaldt at søge gennemført det ovennævnte Reglement for Klasseinddeling, Arbeidspenge m. v. Dette vanskelige Arbeide paatog Direktøren sig, skjønt det væsentlig var af Helbredshensyn, han søgte Direktørposten ved Kvindeanstalten. Det var imidlertid Fængselsstyrelsens Ønske, at han definitivt skulde overtage Direktørposten ved Akershus. Nærværende Forfatter erindrer, at Expeditionschefen for ham udtalte dette Ønske, men tilføiede, at han delte Direktør Soelbergs Betænkeligheder med Hensyn til hans Helbred. Hertil bemærkedes: »Det er muligt, at Direktør Soelberg ikke er saa stærk som før; men han har noksaa gode Kræfter endnu. Jeg har ofte lagt Merke til, at naar Soelberg klager mest over at være aldeles udslidt, gaar han og ruger over en eller anden Plan, som han derpaa iverksætter med al ønskelig Kraft«. Expeditionschefen var heri enig. Ved kgl. Resolution af 23. Juni 1888 udnævntes han til Direktør for Akershus Strafanstalt.

Her fik han i de første Aar af sin Virksomhed — med den bedste Støtte i den nuværende Expeditionschef — Anstalten indrettet efter lignende Principer, som han gennemførte i Trondhjem. I Akershus var dog Opgaven ulige større og vanskeligere. Fangerne laa her i et Antal af indtil 60 paa hvert Sovelokale, og der havdes kun 10 Celler. Nu er alle store Fælleslokaler for længst sløifede. Hver Fange har ligesom i Trondhjem sin Sovebox, og Cellernes Antal er forøget til 50. Efterhaanden er den gamle Stab af Funktionærer afløst af yngre, dygtige Mænd; og under det udmerkede Samarbeide mellem Direktør og de underordnede Funktionærer er der nu etableret en Disciplin saa god, som det overhovedet vel er muligt under vore Forhold ved Fællesanstalterne.

Hvad der ved Siden af den Dygtighed og Indsigt, Direktør Soelberg er i Besiddelse, har bevirket, at han

med saa stort Held har virket i sin Gjerning, er ikke alene det Initiativ, han har forstaaet at gribe, men fornemmelig den Maade, hvorpaa han selv tog Ansvaret for Anstaltens Anliggender. Han gav enhver Funktionær den Plads, som han krævede røgtet; men selv tog han Ansvaret for Alt, hvad der skete. Det blev af Venner sagt ham, at den Maade, hvorpaa han paasaa alle Detaljer gennemført, vilde slide ham ud; men han kunde ikke opgive denne Arbeidsmaade. Det bragte ogsaa altid Tryghed i Anstalten og Tillid til hans Ledelse.

Ogsaa udenfor sin egentlige Fængselsgjerning har Direktør Soelberg nydt almindelig Tillid og Hengivenhed samt deltaget i en Række filantropiske og kristelige Gjøremaal. Han var en af Trondhjems Fængselselskabs Stiftere og blandt de første, som optog Arbeidet for Oprettelse af en nordenfjeldsk Opdragelsesanstalt, Medlem af Bestyrelsen for Kristiania og Trondhjems Distriktsfængsler. Formand i Bestyrelserne for Fængselselskaberne i begge disse Byer, Medlem af Tilsynskomiteen for »Spareskillingsbanken« i Kristiania, Formand i Bestyrelsen for Barnehjemmet »Salem« og »Læreguthjemmet« i Kristiania samt Medlem af den norske Kriminalistforenings Bestyrelse. I 1885 og 1887 var han Deputeret for Trondhjems Stift ved de frivillige kirkelige Landsmøder og er Medlem af den permanente Arbeidskomité for kirkelige Landsmøder, Medlem af Kristiania Indremissions Bestyrelse og af Bestyrelsen for Kristiania Kreds af »det norske Missionsselskab«. Han er derhos Medlem af Videnskabernes Selskab i Trondhjem og siden 1887 Ridder af St. Olafs Orden for Fortjeneste af Fængselsvæsenet.

Direktør Soelbergs Helbred har i de sidste Aar ikke været god. Men det er vort Haab, at der endnu maa forundes ham en lang Arbeidsdag i vort Fængselsvæsen, hvor han har været »the right man in the right place«, og hvor han endnu — ved forestaaende Fængselsreformer — visselig har sine Opgaver at løse.

A. Hval.